

in bewaring gegeven bij inheemse of Chinese kennissen – op zichzelf hadden de Chinezen overigens nog meer reden tot angst dan de Nederlanders, want het Japanse leger had enkele jaren eerder bij de bezetting van verschillende steden in China duizenden burgers doodgeschoten en vrouwen en meisjes op grote schaal verkracht. Dat was aan alle Chinezen bekend.

's Avonds (auto's reden weer met volle lichten aan) werd het druk in café's, restaurants en eetzaal van hotels. De militaire autoriteiten hadden bevel gegeven, alle voorraden sterke drank en andere alcoholica te vernietigen, en dat bevel werd over het algemeen opgevolgd maar op enkele plaatsen werd anders gehandeld: daar vluchtte men in zijn wanhoop in de drank. Geschiedde dat veelvuldig? Wij weten het niet – aannemelijk lijkt ons dat de meeste Nederlandse burgers diep terneer- geslagen thuis zaten.

Zondagmorgen om negen uur zond de Bandoengse radio een proclamatie van generaal ter Poorten uit.¹ Er werd in meegedeeld dat het Knil in Bandoeng en omgeving zijn georganiseerde weerstand opgaf, 'het Knil als eenheid', zo heette het, 'heeft opgehouden te bestaan' (het was de bedoeling dat, conform de aanwijzingen van de Nederlandse regering, de eenheden die zich elders op Java bevonden of in de Buitengewesten, voorzover nog niet door de Japanners veroverd, de strijd zelfstandig zouden voortzetten). 'Soldaten van het Knil en van de met ons strijdende bondgenootschappelijke troepen, van welke rang of landaard gij ook zijt, ik, uw commandant,' aldus het slot,

'dank u voor al hetgeen gij voor onze rechtvaardige zaak hebt gedaan! Burgers van Nederlands-Indië: ik dank u voor uw steun en uw medewerking, welke gij allen in zo ruime mate hebt gegeven bij de vervulling van onze defensietaak. God zij met ons allen, leve de koningin!'

Het Wilhelmus weerklonk, menigeen onder de Nederlanders die de proclamatie hadden gehoord, brak in tranen uit.

De formaties van het Knil gingen nu verder uiteenvallen – talrijke inheemse militairen deden hun uniform uit en verlieten het verband waarvan zij deel uitmaakten. Bij velen van diegenen die bleven, was sprake van opluchting: men zou dus niet sneuvelen! Menigeen meende

¹ Tekst in J. B. Bouwer: 'Dagboek', p. 5-6. Dit dagboek bevindt zich onder registratienummer 11 583 in de Indische Collectie van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie (verder aan te duiden als: IC).